

«Άλματα! Άλματα! Άλματα!». Για τον Λένιν και την πολιτική

του Ντανιέλ Μπενσαΐντ

Το κείμενο που ακολουθεί γράφτηκε το 2002 και αποτέλεσε λίγα χρόνια αργότερα τη βάση μιας ζωντανής παρέμβασης στον κύκλο ανοιχτών σεμιναρίων «Ο Μαρξ στον 21ο αιώνα» στο Πανεπιστήμιο της Σορβόννης. Το 2011, εντάχθηκε στη συλλογή ανέκδοτων κειμένων του Ντανιέλ Μπενσαΐντ *La politique comme art stratégique* (Η πολιτική ως στρατηγική τέχνη) (εκδ. Syllepse) και στη συνέχεια αναρτήθηκε στον ιστότοπο <http://danielbensaid.org/Les-sauts-Les-sauts-Les-sauts> εμπλουτισμένο με τρία ανέκδοτα σχόλια του συγγραφέα για την επικαιρότητα του Λένιν (εδώ παρατίθενται σε αγκύλες). Δημοσιεύεται σήμερα για πρώτη φορά στα ελληνικά, χάρη στη μεταφραστική εργασία του Πάνου Αγγελόπουλου, με αφορμή τη συμπλήρωση έντεκα χρόνων από τον θάνατο του Ντανιέλ Μπενσαΐντ, στις 12 Ιανουαρίου του 2010.

Η Χάνα Άρεντ φοβόταν πως η πολιτική θα μπορούσε να εκλείψει οριστικά από τον κόσμο. Οι καταστροφές του 20ού αιώνα καθιστούσαν αναπόφευκτο το ερώτημα για το αν «η πολιτική έχει τελικά ακόμα ένα νόημα». Οι διακυβεύσεις αυτών των φόβων ήταν ήδη εξόχως πρακτικές: «Το μη-νόημα στο οποίο κατέληξε το σύνολο της πολιτικής επιβεβαιώνεται από το αδιέξοδο στο οποίο περιέρχονται τα ειδικά πολιτικά ερωτήματα» (1). Για την Άρεντ, ο ολοκληρωτισμός ήταν η μορφή αυτής της επίφοβης έκλειψης. Σήμερα, έχουμε να κάνουμε με μια άλλη μορφή του κινδύνου: τον ολοκληρωτισμό με ανθρώπινο πρόσωπο του δεσποτισμού της αγοράς. Εν προκειμένω, η πολιτική συνθλίβεται μεταξύ της φυσικοποιημένης τάξης των οικονομικών αγορών και των ηθικοπλαστικών νουθεσιών του εγγαστρίμυθου κεφαλαίου. Τέλος της πολιτικής και τέλος της ιστορίας συμπίπτουν έτσι στην

φαύλη επανάληψη της εμπορευματοποιημένης αιωνιότητας όπου αντηχούν οι ξέπνοες φωνές του Φουκουγιάμα και του Φυρέ: «Η ιδέα μιας άλλης κοινωνίας κατέστη σχεδόν ασύλληπτη, και ουδείς άλλωστε στις μέρες μας δεν προτείνει το παραμικρό σε μια τέτοια κατεύθυνση. Είμαστε λοιπόν καταδικασμένοι να ζούμε στον κόσμο όπου ζούμε» (2). Περισσότερο από μελαγχολική, είναι απεγνωσμένη, θα μπορούσε να πει ο Μπλανκί γι' αυτήν την αιωνιότητα του ανθρώπου υπό τον Dow Jones και τον CAC 40.

Η Χάνα Άρεντ πίστευε ότι μπορεί να ορίσει χρονολογικά την αρχή και το τέλος της πολιτικής: αυτή εγκαινιάστηκε από τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη και έμελλε να βρει «στις θεωρίες του Μαρξ το οριστικό της τέλος». Αναγγέλλοντας το τέλος της φιλοσοφίας, ο «Μαυριτανός» θα μπορούσε, μέσα από ένα τερτίπι του διαλεκτικού λόγου, να διακηρύξει και το τέλος της πολιτικής. Κάτι τέτοιο, όμως, παραγνωρίζει την πολιτική του Μαρξ ως τη μόνη νοητή πολιτική απέναντι στην καπιταλιστική βία και τους φετιχισμούς της νεωτερικότητας: «Το κράτος δεν είναι το παν», γράφει, βάλλοντας με σαφήνεια ενάντια στον «επηρμένο υπερτονισμό του πολιτικού παράγοντα» που καθιστά το γραφειοκρατικό κράτος ενσάρκωση του αφηρημένου καθολικού. Πολύ περισσότερο απ' ό,τι ένα μονομερές πάθος για το κοινωνικό, η προσπάθειά του αφορά την ανάδυση μιας πολιτικής του καταπιεσμένου με αφετηρία τη συγκρότηση μη κρατικών πολιτικών σωμάτων, αναγγέλλοντας τον αναγκαίο μαρασμό του κράτους ως διακριτού σώματος.

[Σε αντίθεση με ένα ευρέως διαδεδομένο κλισέ, υπάρχει πράγματι μια πολιτική του Μαρξ. Είναι καταρχήν μια πολιτική του συμβάντος, των πολέμων και των επαναστάσεων, περισσότερο απ' ό,τι μια πολιτική του θεσμού. Είναι ο συνδετικός κρίκος μιας εποχής ανάμεσα στις σφαγές του Ιούνη του 1848 και εκείνες της αιματοβαμμένης εβδομάδας της παρισινής Κομμούνας. Αρκεί να ξεφυλλίσει κανείς την αλληλογραφία και το πλήθος των άρθρων του Μαρξ για να διαπιστώσει το εύρος των πολιτικών παρεμβάσεών του, από τον αγγλικό κοινοβουλευτικό βίο μέχρι το ιρλανδικό εθνικό ζήτημα, περνώντας από τις ισπανικές επαναστάσεις, τον

εμφύλιο πόλεμο στις ΗΠΑ, τη συγκρότηση ενός διεθνούς εργατικού κινήματος, την ελευθερία του Τύπου.]

Το κατεπείγον, το ζωτικής σημασίας ερώτημα είναι αυτό της πολιτικής από τα κάτω, της πολιτικής όσων είναι αποκλεισμένοι και αποστερημένοι εξαιτίας της κρατικής πολιτικής των κυρίαρχων. Ο στόχος είναι να επιλυθεί το αίνιγμα των προλεταριακών επαναστάσεων και των επαναλαμβανόμενων τραγωδιών τους: πώς από το τίποτα μπορούμε να γίνουμε το παν; Πώς μια τάξη που ακρωτηριάζεται καθημερινά, σωματικά και νοητικά, από την ακούσια υποταγή της στην εξαναγκαστική εργασία μπορεί να μεταμορφωθεί σε οικουμενικό υποκείμενο της ανθρώπινης χειραφέτησης; Οι απαντήσεις του Μαρξ συναρτώνται σε αυτό το σημείο με ένα κοινωνιολογικό στοίχημα: η ανάπτυξη της βιομηχανίας επιφέρει τη μαζικοποίηση του προλεταριάτου . η αριθμητική αύξηση και η χωρική συγκέντρωση των εργατικών τάξεων επιφέρουν μια πρόοδο όσον αφορά την οργάνωση και τη συνείδησή τους. Η ίδια η λογική του κεφαλαίου θα μπορούσε έτσι να οδηγήσει στην «συγκρότηση των προλετάρων σε κυρίαρχη τάξη».

Ο πρόλογος του Ένγκελς στην έκδοση του 1890 του Κομμουνιστικού Μανιφέστου επιβεβαιώνει αυτή την υπόθεση: «Για την οριστική νίκη των προτάσεων που διατυπώνονται στο Μανιφέστο, ο Μαρξ πόνταρε στην διανοητική εξέλιξη της εργατικής τάξης, η οποία θα έπρεπε να προκύψει από την κοινή πράξη και συζήτηση». Η ψευδαίσθηση σύμφωνα με την οποία η κατάκτηση της καθολικής ψήφου θα επέτρεπε στο κοινωνικά πλειοψηφικό αγγλικό προλεταριάτο να προσαρμόσει την πολιτική εκπροσώπηση στην κοινωνική πραγματικότητα απορρέει από αυτό ακριβώς το στοίχημα. Με το ίδιο πνεύμα, ο Αντόνιο Λαμπριόλα εκτιμούσε, το 1898, στο σχόλιό του στο Μανιφέστο, πως «η επιθυμητή σύζευξη των κομμουνιστών και των προλετάρων συνιστά εφεξής ένα τετελεσμένο γεγονός». Η πολιτική χειραφέτηση του προλεταριάτου απέρρεε αναγκαστικά από την κοινωνική του ανάπτυξη.

Η σπασμωδική ιστορία του προηγούμενου αιώνα καταδεικνύει ότι δεν απελευθερωνόμαστε τόσο εύκολα από τον μαγικό κόσμο του

εμπορεύματος, τους αιμοσταγείς θεούς του και το «μουσικό κουτί των αέναων επαναλήψεων». Η παράκαιρη επικαιρότητα του Λένιν προκύπτει το δίχως άλλο από αυτή τη διαπίστωση. Αν η πολιτική διατηρεί ακόμα σήμερα μια δυνατότητα να αποσοβήσει τον διπλό κίνδυνο μιας φυσικοποίησης της οικονομίας και μιας μοιρολατρικοποίησης της ιστορίας, η δυνατότητα αυτή περνά μέσα από μια νέα λενινιστική χειρονομία υπό συνθήκες αυτοκρατορικής παγκοσμιοποίησης. Η πολιτική σκέψη του Λένιν είναι σκέψη της πολιτικής ως στρατηγικής, των κατάλληλων και ευνοϊκών στιγμών της και των αδύναμων κρίκων της.

Ο «ομοιογενής και κενός» χρόνος της μηχανικής προόδου, δίχως κρίσεις μήτε τομές, είναι ένας χρόνος άγαρμψης και αναποτελεσματικής πολιτικής. Η ιδέα που υποστήριξε ο Κάουτσκι περί μιας «παθητικής συσσώρευσης δυνάμεων» εγγράφεται σε αυτήν ακριβώς την χρονικότητα. Πρώτη εκδοχή της «ήρεμης δύναμης», αυτός ο «σοσιαλισμός έξω από τον χρόνο» και με βηματισμό χελώνας διαλύει την αβεβαιότητα του πολιτικού αγώνα στους διακηρυγμένους νόμους της ιστορικής εξέλιξης.

Ο Λένιν, αντίθετα, σκέφτεται την πολιτική ως τον πλήρη χρόνο του αγώνα, έναν χρόνο κρίσεων και αποτυχιών. Ο ειδικός χαρακτήρας της πολιτικής εκφράζεται στην σκέψη του στην έννοια της επαναστατικής κρίσης, η οποία δεν αποτελεί την λογική προέκταση ενός «κοινωνικού κινήματος», αλλά μια γενικευμένη κρίση των αμοιβαίων σχέσεων ανάμεσα σε όλες τις τάξεις της κοινωνίας. Τότε, η κρίση ορίζεται ως μια «εθνική κρίση». Αναδεικνύει τις γραμμές του μετώπου που είχαν συσκοτίσει οι μυστικιστικές φαντασμαγορίες του εμπορεύματος. Και μόνο τότε, και όχι ένεκα μιας αναπόφευκτης ιστορικής ωρίμανσης, το προλεταριάτο μπορεί να μετασχηματιστεί και «να γίνει αυτό ακριβώς που είναι».

Επαναστατική κρίση και πολιτικός αγώνας συνδέονται λοιπόν στενά: «Η γνώση που η εργατική τάξη μπορεί να έχει για τον εαυτό της είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με μια ακριβή γνώση των αμοιβαίων σχέσεων ανάμεσα σε όλες τις τάξεις της σύγχρονης κοινωνίας, γνώση όχι μόνο θεωρητική, θα λέγαμε μάλιστα

λιγότερο θεωρητική απ' ό,τι θεμελιωμένη στην εμπειρία της πολιτικής» (3). Αυτή η γνώση των αμοιβαίων σχέσεων ανάμεσα σε όλες τις τάξεις της κοινωνίας αποκτιέται μέσα από τη δοκιμασία της πολιτικής πρακτικής. Καθιστά την «επανάστασή μας» μια «επανάσταση ολόκληρου του λαού».

Η εν λόγω προσέγγιση βρίσκεται στους αντίποδες ενός αγοραίου εργατισμού που ανάγει την πολιτική στο κοινωνικό. Ο Λένιν αρνείται κατηγορηματικά «να μπερδέψει το πρόβλημα των τάξεων και αυτό των κομμάτων». Η πάλη των τάξεων δεν ανάγεται στον ανταγωνισμό ανάμεσα στον εργάτη και το αφεντικό του. Φέρνει το προλεταριάτο σε αντιπαράθεση με «ολόκληρη την καπιταλιστική τάξη» στο επίπεδο της αναπαραγωγής του συνόλου του κεφαλαίου, η οποία είναι το αντικείμενο του 3ου βιβλίου του Κεφαλαίου. Γι' αυτό άλλωστε είναι απολύτως λογικό ότι το ανολοκλήρωτο κεφάλαιο του Μαρξ για τις τάξεις παρεμβαίνει σε αυτό ακριβώς το σημείο και όχι στο 1ο βιβλίο, στην παραγωγική διαδικασία, ή στο 2ο βιβλίο, στη διαδικασία της κυκλοφορίας του κεφαλαίου.

Ως πολιτικό κόμμα, η επαναστατική σοσιαλδημοκρατία αντιπροσωπεύει λοιπόν την εργατική τάξη όχι στις σχέσεις της με μια ομάδα εργοδοτών αλλά «με όλες τις τάξεις της σύγχρονης κοινωνίας και με το κράτος ως οργανωμένη πολιτική δύναμη» (4).

Ο κατάλληλος και ευνοϊκός καιρός της λενινιστικής στρατηγικής δεν είναι πια ο εκλογικός χρόνος της Πηνελόπης ή των Δαναΐδων, των οποίων το έργο ξηλώνεται αδιάκοπα, αλλά ο χρόνος στον οποίο δίνει ρυθμό ο αγώνας και τον οποίο αφήνει μετέωρο η κρίση. Είναι ο χρόνος της ευνοϊκής στιγμής και της ιδιαίτερης συγκυρίας, όπου πλέκονται αναγκαιότητα και ενδεχομενικότητα, πράξη και διαδικασία, ιστορία και συμβάν: «Δεν θα μπορούσαμε να αναπαραστήσουμε την ίδια την επανάσταση υπό τη μορφή μιας και μοναδικής πράξης: η επανάσταση θα είναι μια γρήγορη διαδοχή περισσότερο ή λιγότερο βίαιων εκρήξεων, που θα εναλλάσσονται με λιγότερο ή περισσότερο βαθιές φάσεις ύφεσης. Γι αυτό και η ουσιαστική δραστηριότητα του κόμματός μας, η ουσιαστική εστία της δράσης του, οφείλει να είναι ένα δυνατό και αναγκαίο έργο τόσο στις πιο βίαιες περιόδους έκρηξης όσο

και σε εκείνες της ύφεσης, δηλαδή ένα έργο ενιαίας πολιτικής κινητοποίησης για όλη την Ρωσία».

Οι επαναστάσεις έχουν το δικό τους τέμπο, με επιταχύνσεις και επιβραδύνσεις. Έχουν επίσης την δική τους γεωμετρία, στο πλαίσιο της οποίας η ευθεία γραμμή διακόπτεται από ξαφνικές διακλαδώσεις και περιστροφές. Το κόμμα παρουσιάζεται έτσι υπό ένα νέο φως. Για τον Λένιν, δεν είναι πια το αποτέλεσμα μιας σωρευτικής εμπειρίας, ούτε ένας ταπεινός παιδαγωγός επιφορτισμένος να βγάλει τους προλετάριους από το σκοτάδι της άγνοιας για να τους οδηγήσει στο φως του ορθού λόγου. Γίνεται ένας στρατηγικός παράγοντας, ένα είδος κιβωτίου ταχυτήτων και κλειδούχου της πάλης των τάξεων.

Όπως το αισθάνθηκε με ιδιαίτερη οξύτητα ο Βάλτερ Μπένγιαμιν, ο στρατηγικός χρόνος της πολιτικής δεν είναι ο ομοιογενής και κενός χρόνος της κλασικής μηχανικής, αλλά ένας διακεκομμένος, τεθλασμένος χρόνος, γεμάτος κόμπους και γεγονοτικές κοιλότητες.

Στη συγκρότηση της σκέψης του Λένιν υπάρχει αδιαμφισβήτητα ένα παιχνίδι από τομές και συνέχειες. Οι βασικές τομές (που δεν είναι «επιστημολογικές τομές») μπορούν να εντοπιστούν το 1902, γύρω από το Τι να κάνουμε; και το Ένα βήμα εμπρός, δυο βήματα πίσω, ή ακόμα την περίοδο 1914-1916, όταν στοχάζεται εκ νέου τον ιμπεριαλισμό και το κράτος υπό το λυκόφως του πολέμου και ξαναπιάνει το νήμα της εγγελιανής λογικής. Την ίδια στιγμή που γράφει το θεμελιώδες έργο Ανάπτυξη του καπιταλισμού στην Ρωσία, ο Λένιν αναπτύσσει την προβληματική που θα του επιτρέψει αργότερα να προβεί σε θεωρητικές αναθεωρήσεις και στρατηγικές αναπροσαρμογές.

Οι αντιπαραθέσεις κατά τη διάρκεια των οποίων ορίζεται ο μπολσεβικισμός μεταφράζουν αυτήν την επανάσταση μέσα στην επανάσταση.

Από τις πολεμικές του Τι να κάνουμε; ή του Ένα βήμα εμπρός δυο βήματα πίσω, η βουλγκάτα συγκρατεί κατά κύριο λόγο την ιδέα μιας συγκεντρωτικής και στρατιωτικά πειθαρχημένης πρωτοπορίας.

Η ουσία, όμως, βρίσκεται αλλού. Ο Λένιν εναντιώνεται στη σύγχυση, την οποία χαρακτηρίζει «αποδιοργανωτική», ανάμεσα στο κόμμα και την τάξη. Η διάκρισή τους εγγράφεται στις μεγάλες αντιπαράθεσεις που συνταράσσουν την εποχή εκείνη το σοσιαλιστικό κίνημα, ειδικά στην Ρωσία. Αντιτίθεται στα λαϊκιστικά, οικονομιστικά, μενσεβιστικά ρεύματα, τα οποία ενίοτε συγκλίνουν για να υπερασπιστούν έναν «καθαρό σοσιαλισμό».

Η πρόδηλη αδιαλλαξία αυτής της επίσημης ορθοδοξίας μετατρέπει σε πραγματικότητα την ιδέα σύμφωνα με την οποία η δημοκρατική επανάσταση θα ήταν ένα αναγκαίο στάδιο στην πορεία της ιστορικής εξέλιξης. Αναμένοντας την ισχυροποίησή του και την κατάκτηση της κοινωνικής και εκλογικής πλειοψηφίας, το εκκολαπτόμενο εργατικό κίνημα θα έπρεπε να αφήσει τον ηγετικό ρόλο στην αστική τάξη και να αρκεστεί να παίξει τον ρόλο των υποστηρικτικών δυνάμεων του καπιταλιστικού εκμοντερνισμού.

Αυτή η εμπιστοσύνη στην πορεία της Ιστορίας, όπου όλα θα έρχονταν στην ώρα τους και θα απέβαιναν προς όφελος εκείνου που ξέρει να περιμένει, υποστηρίζει τις ορθόδοξες θέσεις του Κάουτσκι στους κόλπους της Πρώτης Διεθνούς: πρέπει να διατρέξουμε υπομονετικά τους «δρόμους της εξουσίας» μέχρις ότου αυτή πέσει σαν ώριμο φρούτο.

Για τον Λένιν, αντίθετα, αυτό που προσανατολίζει το κίνημα είναι ο στόχος, η στρατηγική υπερισχύει της τακτικής και η πολιτική της ιστορίας. Γι' αυτό έχει σημασία να προσδιοριστούμε προτού ενωθούμε, και, για να ενωθούμε, «να χρησιμοποιήσουμε όλες τις εκδηλώσεις δυσαρέσκειας και να επεξεργαστούμε έως και τα παραμικρά στοιχεία μιας διαμαρτυρίας, ακόμα και εμβρυϊκής». Με άλλα λόγια, να εκλάβουμε τον πολιτικό αγώνα ως κάτι «πολύ πιο ευρύ και πολύπλοκο από την πάλη των εργατών ενάντια στην εργοδοσία ή την κυβέρνηση» (5). Έτσι, όταν η Rabotchíé Diélo [επιθεώρηση των «οικονομιστών», όργανο της «Ένωσης των Ρώσων σοσιαλδημοκρατών του εξωτερικού»] εξάγει τους πολιτικούς στόχους από τον οικονομικό αγώνα, ο Λένιν της καταλογίζει ότι

«υποβιβάζει το επίπεδο της πολύμορφης πολιτικής δράσης του προλεταριάτου». Είναι ψευδαίσθηση να φανταστούμε ότι «το αμιγώς εργατικό κίνημα» είναι από μόνο του ικανό να επεξεργαστεί και αναπτύξει μια ανεξάρτητη ιδεολογία. Από μόνη της, η αυθόρμητη ανάπτυξη του εργατικού κινήματος καταλήγει, αντίθετα, να «το καταστήσει υποτελές στην αστική ιδεολογία».

Γιατί η κυρίαρχη ιδεολογία δεν είναι μια υπόθεση χειραγώγησης των συνειδήσεων, αλλά η αντικειμενική συνέπεια του φετιχισμού του εμπορεύματος. Δεν μπορούμε να εξέλθουμε από τον φαύλο κύκλο της και από την ακούσια υποτέλεια σε αυτήν παρά μόνο μέσα από την επαναστατική κρίση και τον πολιτικό αγώνα των κομμάτων. Αυτή είναι η λενινιστική απάντηση στο ανεπίλυτο αίνιγμα του Μαρξ.

Στη σκέψη του Λένιν, όλα συνηγορούν στο να εννοήσουμε την πολιτική σαν την αιφνίδια έκρηξη κατά την οποία εμφανίζεται αυτό που απουσίαζε: «Ο διαχωρισμός σε τάξεις είναι σίγουρα, εν τέλει, το πιο βαθύ θεμέλιο της πολιτικής ομαδοποίησης», αλλά αυτό το εν τέλει «το καθορίζει μόνο ο πολιτικός αγώνας» (6). Έτσι, «ο κομμουνισμός αναδύεται κυριολεκτικά από όλα τα σημεία της κοινωνικής ζωής . εκκολάπτεται τελικά παντού. Ακόμα και αν φράξουμε με περισσή μέριμνα μια από τις διόδους του, η εξάπλωσή του θα βρει μιαν άλλη, κάποιες φορές μάλιστα την πιο αναπάντεχη» (7). Γι αυτό και δεν μπορούμε να ξέρουμε «ποια σπίθα θα ανάψει την πυρκαγιά».

Εξ ου και το σύνθημα που σύμφωνα με τον Κουρτ Τουχόλσκι συνοψίζει την λενινιστική πολιτική: «Να είστε έτοιμοι!» Έτοιμοι για το το απίθανο, για το απρόβλεπτο, για το συμβάν! Αν ο Λένιν όρισε την πολιτική ως «συμπυκνωμένη έκφραση της οικονομίας», αυτή η συμπύκνωση σημαίνει μια ποιοτική αλλαγή από την οποία και μετά η πολιτική δεν μπορεί παρά «να έχει την πρωτοκαθεδρία έναντι της οικονομίας». Αντίθετα, «προτείνοντας την συγχώνευση της οικονομικής και της πολιτικής όψης», ο Μπουχάριν «ολισθαίνει προς τον εκλεκτικισμό». Παρομοίως, στην αντιπαράθεσή του το 1921 με την Εργατική αντιπολίτευση, ο Λένιν ασκεί κριτική σε αυτό το «άτιμο όνομα» που υποβιβάζει

ξανά την πολιτική στο κοινωνικό και διατείνεται πως η διαχείριση της εθνικής οικονομίας είναι άμεση αρμοδιότητα των «παραγωγών που έχουν ομαδοποιηθεί σε συνδικάτα παραγωγών», γεγονός που θα κατέληγε να μετατρέψει την πάλη των τάξεων σε μια αντιπαράθεση συντεχνιακών συμφερόντων χωρίς καμία σύνθεση.

Η πολιτική, όμως, έχει την δική της γλώσσα, την δική της γραμματική και συντακτικό· τις λανθάνουσες περιόδους της και τις παραπραξίες της. Στην πολιτική σκηνή, η παραποιημένη πάλη των τάξεων βρίσκει «την αυστηρότερη, την πληρέστερη και την καλύτερα ορισμένη έκφρασή της στην πάλη ανάμεσα στα κόμματα» (8). Εμπíπτοντας σε ένα ειδικό πλαίσιο, μη αναγώγιμο στους άμεσους καθορισμούς του, ο πολιτικός λόγος προσιδιάζει περισσότερο στην άλγεβρα παρά στην αριθμητική. Η αναγκαιότητά του είναι άλλης τάξης, «πολύ πιο περίπλοκης» από αυτήν των κοινωνικών διεκδικήσεων που συνδέονται άμεσα με τη σχέση εκμετάλλευσης. Γιατί, σε αντίθεση με ό,τι φαντάζονται οι «αγοραίοι μαρξιστές», η πολιτική «δεν ακολουθεί πειθήνια την οικονομία». Το ιδανικό του στρατευμένου επαναστάτη δεν είναι ο επαγγελματίας συνδικαλιστής με τον στενό ορίζοντα αλλά ο «λαϊκός ρήτορας» που υποδαυλίζει την φλόγα της ανατροπής σε όλους τους τομείς της κοινωνίας.

[Ο «λενινισμός», ή καλύτερα ο σταλινικοποιημένος λενινισμός που αναγορεύτηκε σε ορθοδοξία του κράτους, θεωρήθηκε συχνά υπεύθυνος για τον γραφειοκρατικό δεσποτισμό. Η έννοια του κόμματος της πρωτοπορίας, διακριτού της τάξης, θα μπορούσε έτσι να φέρει τα σπέρματα της υποκατάστασης του πραγματικού κοινωνικού κινήματος από τον κομματικό μηχανισμό και από όλους τους κύκλους της γραφειοκρατικής κόλασης. Όσο άδικη και αν είναι, η κατηγορία αυτή αναδεικνύει μια πραγματική δυσκολία. Αν η πολιτική δεν συγχέεται με το κοινωνικό, η εκπροσώπηση του ενός από την άλλη καθίσταται εκ των πραγμάτων προβληματική: σε τι θεμελιώνεται η νομιμότητά της;]

Ο Λένιν μπαίνει όντως στον πειρασμό να επιλύσει την αντίφαση αξιώνοντας μια δυννητική εναρμόνιση ανάμεσα σε αντιπροσώπους και αντιπροσωπευόμενους η οποία αποκορυφώνεται στον μαρασμό

του πολιτικού κράτους. Την ίδια στιγμή αίρονται τα αδιέξοδα μιας εκπροσώπησης που δεν αποδέχεται κανέναν αποκλειστικό εντολοδόχο και δοκιμάζεται διαρκώς μέσα στο πλήθος των συντακτικών μορφών. Αυτή όμως η έκφανση του ερωτήματος κινδυνεύει να αποκρύψει μιαν άλλη, όχι λιγότερο σημαντική, πολλώ δε μάλλον που ο Λένιν δεν φαίνεται να συνειδητοποιεί το πλήρες νόημα της καινοτομίας του. Θεωρώντας ότι παραφράζει ένα κείμενο του Κάουτσκι, το παραποιεί με τρόπο αποφασιστικό. Ο Κάουτσκι γράφει ότι «η επιστήμη» έρχεται στους προλετάριους «από το εξωτερικό της πάλης των τάξεων», φερόμενη από τους «αστούς διανοούμενους». Με μια εντυπωσιακή ολίσθηση της πέννας του, ο Λένιν γράφει ότι η «πολιτική συνείδηση» [conscience] - και όχι πια η «επιστήμη» [science]!- έρχεται «από το εξωτερικό της οικονομικής πάλης» -και όχι πια από το εξωτερικό της πάλης των τάξεων, που είναι τόσο πολιτική όσο και κοινωνική!-, φερόμενη όχι πια από τους διανοούμενους ως κοινωνική κατηγορία αλλά από το κόμμα ως δρώντα παράγοντα που δομεί συγκεκριμένα το πολιτικό πεδίο. Η διαφορά είναι κεφαλαιώδης.

Μια τέτοια επιμονή στον πολιτικό λόγο, όπου η κοινωνική πραγματικότητα εκδηλώνεται μέσα από ένα διαρκές παιχνίδι μετατοπίσεων και συμπυκνώσεων, θα έπρεπε λογικά να καταλήξει σε μια σκέψη περί πλουραλισμού και εκπροσώπησης. Αν το κόμμα δεν είναι η τάξη, μια τάξη θα έπρεπε να εκπροσωπείται πολιτικά από πολλά κόμματα που θα εξέφραζαν τις διαφορές και τις αντιφάσεις της. Η εκπροσώπηση του κοινωνικού στην πολιτική θα έπρεπε έτσι να γίνει αντικείμενο μιας θεσμικής και νομικής επεξεργασίας. Ο Λένιν δεν φτάνει ως εκεί. Διανοίγει, ωστόσο, ένα πρωτόφαντο πολιτικό πεδίο του οποίου διερευνά τις δυνατότητες. Μια λεπτομερής μελέτη των θέσεών του όσον αφορά το εθνικό ζήτημα, το συνδικαλιστικό ζήτημα εν έτει 1921 και τη δημοκρατία καθ' όλη τη διάρκεια του έτους 1917 θα επέτρεπε να το επιβεβαιώσουμε. Κάτι τέτοιο όμως υπερβαίνει κατά πολύ το πλαίσιο αυτής της παρουσίασης.

Ο Λένιν υποτάσσει την εκπροσώπηση σε κανόνες που αντλούν την έμπνευσή τους από την παρισινή Κομμούνα, αποσκοπώντας στον

περιορισμό της επαγγελματικοποίησης της πολιτικής: μισθός των αιρετών ίδιος με αυτόν του ειδικευμένου εργάτη, διαρκής επαγρύπνηση ενάντια σε εύνοιες και προνόμια ένεκα αξιώματος, ευθύνη και λογοδοσία των εντολοδόχων στους εντολείς τους. Σε αντίθεση με έναν επίμονα καλλιεργούμενο μύθο, δεν προβλέπει καμία δεσμευτική εντολή. Είτε πρόκειται για το εσωτερικό του κόμματος: «Οι εξουσίες των εκπροσώπων δεν πρέπει να περιορίζονται από δεσμευτικές εντολές» . στην άσκηση των εξουσιών τους «είναι εντελώς ελεύθεροι και ανεξάρτητοι» . το συνέδριο ή η συνέλευση είναι κυρίαρχες αρχές. Είτε πρόκειται για τα όργανα του κράτους, όπου «το δικαίωμα ανάκλησης των βουλευτών» δεν συγχέεται με μια δεσμευτική εντολή που θα υποβάθμιζε την εκπροσώπηση σε ένα συντεχνιακό σύνολο επιμέρους συμφερόντων, αυστηρά τοπικών βλέψεων, χωρίς δυνατότητα σύνθεσης, γεγονός που θα καθιστούσε κάθε δημοκρατική διαβούλευση κενή ουσίας και διακύβευσης.

Σε ό,τι δε αφορά τον πλουραλισμό, ο Λένιν διαβεβαιώνει σταθερά ότι «η πάλη μεταξύ διαφορετικών αποχρώσεων» εντός του κόμματος είναι αναπόφευκτη και αναγκαία στον βαθμό που εκτυλίσσεται εντός των ορίων «που έχουν εγκριθεί κατόπιν κοινής συμφωνίας». Υπογραμμίζει «την ανάγκη να διασφαλίζονται στο καταστατικό του κόμματος τα δικαιώματα κάθε μειοψηφίας, ώστε να εκτραπούν από την συνηθισμένη πορεία του φιλισταϊκού σκανδάλου και των μικροπρεπών διαξιφισμών οι συνεχείς και αστείρευτες πηγές δυσaréσκειας, θυμού και συγκρούσεων, και να μουν στο ανοίκειο ακόμα κανάλι ενός συστηματικού και αξιοπρεπούς αγώνα για την προάσπιση των θέσεών τους. Μεταξύ αυτών των εγγυήσεων, συμπεριλαμβάνουμε την παραχώρηση στην μειοψηφία μιας -ή περισσότερων- συντακτικών ομάδων, με δικαίωμα εκπροσώπησης στο συνέδριο και δικαίωμα πλήρους έκφρασης» (9).

Αν η πολιτική είναι ζήτημα επιλογής και απόφασης, προϋποθέτει επίσης έναν οργανωμένο πλουραλισμό. Πρόκειται εδώ για οργανωτικές αρχές. Το ίδιο το σύστημα οργάνωσης μπορεί να ποικίλλει σε συνάρτηση με τις συγκεκριμένες κάθε φορά καταστάσεις, με τον όρο βέβαια να μην χάνεται το καθοδηγητικό

νήμα των αρχών μέσα στον λαβύρινθο των ευκαιριών. Τότε, ακόμα και η περίφημη πειθαρχία εμφανίζεται στην πράξη λιγότερο απαραβίαστη απ' ό,τι θα την ήθελε ο χρυσός θρύλος του λενινισμού. Γνωρίζουμε την απειθαρχία που επέδειξαν ο Ζινόβιεφ και ο Κάμενεφ όταν αντιπαρατέθηκαν δημόσια στην εξέγερση χωρίς παρ' όλα αυτά να απομακρυνθούν επί μακρόν από τα καθήκοντά τους. Ο ίδιος ο Λένιν, σε κρίσιμες περιστάσεις, δεν διστάζει να διεκδικήσει ένα προσωπικό δικαίωμα ανυπακοής απέναντι στο κόμμα. Σκέφτεται ακόμα και να παραιτηθεί από τα καθήκοντά του για να ανακτήσει έτσι την «ελευθερία δράσης του» στις τάξεις του κόμματος. Την κρίσιμη στιγμή της απόφασης, φθάνει μάλιστα να γράψει στην Κεντρική Επιτροπή: «Αναχώρησα για εκεί όπου δεν επιθυμείτε να πάω [το Σμόλνυ]. Εις το επανιδείν».

Η λογική του τον ωθεί να σκεφτεί τον πλουραλισμό και την εκπροσώπηση σε μια χώρα που στερούνταν κοινοβουλευτικών και δημοκρατικών παραδόσεων. Ο Λένιν όμως δεν οδηγεί αυτή τη λογική μέχρι τέλους. Και υπάρχουν τουλάχιστον δυο λόγοι γι' αυτό. Ο πρώτος είναι ότι κληρονομεί από την Γαλλική Επανάσταση την ψευδαίσθηση σύμφωνα με την οποία, άπαξ και έχει εκδιωχθεί ο δυνάστης, η ομογενοποίηση του λαού -ή της τάξης- δεν είναι πια παρά ζήτημα χρόνου: οι αντιφάσεις σους κόλπους του λαού δεν μπορούν πλέον παρά να προέλθουν από τον άλλο -τον ξένο- ή από την προδοσία. Ο δεύτερος λόγος είναι ότι η διάκριση ανάμεσα στο πολιτικό και το κοινωνικό δεν αποτελεί αντίδοτο στην μοιραία αντιστροφή: αντί να πυροδοτήσει την κοινωνικοποίηση του πολιτικού, η δικτατορία του προλεταριάτου μπορεί να σημάνει την γραφειοκρατική κρατικοποίηση του κοινωνικού. Ο ίδιος ο Λένιν άλλωστε δεν ενέδωσε στον πειρασμό να προβλέψει «την εξάλειψη της πάλης των κομμάτων μέσα στα σοβιέτ»; (10)

[Στο Κράτος και Επανάσταση, τα κόμματα χάνουν πράγματι τον ρόλο τους προς όφελος μιας άμεσης δημοκρατίας που δεν θα μπορούσε πια να είναι ένα διακριτό κράτος. Ωστόσο, παρά τις αρχικές ελπίδες, η κρατικοποίηση της κοινωνίας επικράτησε της κοινωνικοποίησης των κρατικών λειτουργιών. Με το να δίνουν

έμφαση και να εστιάζουν στον βασικό κίνδυνο της στρατιωτικής περικύκλωσης και της καπιταλιστικής παλινόρθωσης, οι επαναστάτες δεν είδαν να αναπτύσσεται κάτω από τα ίδια τους τα πόδια ο διόλου δευτερεύον κίνδυνος της γραφειοκρατικής αντεπανάστασης. Παραδόξως, οι αδυναμίες του Λένιν οφείλονται τόσο, αν όχι περισσότερο, στις ελευθεριακές του ροπές όσο και στις τάσεις του προς τον αυταρχισμό. Σαν, κατά παράδοξο τρόπο, ένας μυστικός δεσμός να συνέδεε τις μεν με τις δε.]

Η επαναστατική κρίση εμφανίζεται σαν η κρίσιμη στιγμή της δυνατής επίλυσης κατά την οποία η θεωρία γίνεται στρατηγική: «Η ιστορία εν γένει και ειδικότερα η ιστορία των επαναστάσεων είναι πάντα πιο πλούσια ως προς το περιεχόμενό της, πιο ποικίλη, πιο πολύμορφη, πιο ζωντανή, πιο επινοητική απ' ό,τι πιστεύουν τα καλύτερα κόμματα, οι πιο συνειδητοποιημένες πρωτοπορίες των πιο προωθημένων τάξεων. Κι αυτό είναι κατανοητό αφού οι καλύτερες πρωτοπορίες εκφράζουν τη συνείδηση και τη θέληση, το πάθος δεκάδων χιλιάδων ανθρώπων, ενώ η επανάσταση συνιστά μια από τις στιγμές ιδιαίτερης έξαρσης και έντασης όλων των ανθρώπινων δυνάμεων – έργο της συνείδησης, της θέλησης, της φαντασίας, του πάθους εκατοντάδων χιλιάδων ανθρώπων που εμπορούνται από την πιο οξυμένη πάλη των τάξεων. Από αυτό προκύπτουν δυο πρακτικά συμπεράσματα μείζονος σημασίας: το πρώτο είναι ότι η επαναστατική τάξη, για να ανταποκριθεί στο καθήκον της, πρέπει να ξέρει να παίρνει όλες τις μορφές και όλες τις πλευρές, χωρίς την παραμικρή εξαίρεση, της κοινωνικής δραστηριότητας. Το δεύτερο είναι ότι η επαναστατική τάξη πρέπει να είναι έτοιμη να αντικαταστήσει γρήγορα και ξαφνικά μια μορφή από μια άλλη» (11).

Ο Λένιν εξάγει από αυτό την αναγκαία ετοιμότητα απέναντι στο απρόοπτο του συμβάντος όπου αποκαλύπτεται αίφνης η κρυμμένη αλήθεια των κοινωνικών σχέσεων: «Δεν ξέρουμε, δεν μπορούμε να ξέρουμε ποια σπίθα θα ανάψει την πυρκαγιά που θα αφυπνίσει με έναν ιδιαίτερο τρόπο τις μάζες. Γι αυτό, οφείλουμε να ενεργοποιήσουμε τις κομμουνιστικές αρχές μας για να

προετοιμάσουμε το πεδίο, όλα τα πεδία, ακόμα και τα φαινομενικά πιο αρχαία, πιο άμορφα και πιο άγονα. Ειδάλλως, δεν θα αρθούμε στο ύψος του καθήκοντός μας, θα λειτουργήσουμε μέσω αποκλεισμών, δεν θα αδράξουμε όλα μας τα όπλα».

Να καλλιεργούμε όλα τα πεδία! Να караδοκούμε ακόμα και για τα πιο αναπάντεχα ενδεχόμενα! Να είμαστε έτοιμοι για κάθε απότομη αλλαγή μορφής! Να ξέρουμε να αδράτουμε όλα τα όπλα!

Αυτά είναι τα αποφθέγματα μιας πολιτικής νοούμενης ως τέχνη του παράκαιρου και των πραγματικών δυνατοτήτων μιας καθορισμένης συγκυρίας.

Αυτή η επανάσταση εντός της πολιτικής μάς οδηγεί στην έννοια της επαναστατικής κρίσης που έχει συστηματοποιηθεί στο Χρεοκοπία της Δεύτερης Διεθνούς. Καθορίζεται από μια αλληλεπίδραση ανάμεσα σε διάφορα κυμαινόμενα στοιχεία μιας κατάστασης: όταν οι από πάνω δεν μπορούν να κυβερνούν όπως πριν . όταν οι από κάτω δεν ανέχονται πια να καταπιέζονται όπως πριν' και όταν αυτή η διπλή α-δυνατότητα μεταφράζεται σε έναν ξαφνικό αναβρασμό των μαζών. Υιοθετώντας αυτά τα κριτήρια, ο Τρότσκι επισημαίνει στο Ιστορία της ρώσικης επανάστασης «τη δυνητική αμοιβαιότητα αυτών των προκείμενων: Όσο περισσότερο το προλεταριάτο ενεργεί με αποφασιστικότητα και σιγουριά τόσο περισσότερο έχει τη δυνατότητα να συμπαρασύρει τα ενδιάμεσα στρώματα, και τόσο περισσότερο το κυρίαρχο στρώμα απομονώνεται και αποθαρρύνεται. Και αντίστοιχα, η αποσύνθεση των κυρίαρχων στρωμάτων φέρει νερό στο μύλο της επαναστατικής τάξης».

Η κρίση όμως δεν εγγυάται τους όρους της ίδιας της της επίλυσης. Γι' αυτό και ο Λένιν καθιστά την παρέμβαση ενός επαναστατικού κόμματος αποφασιστικό παράγοντα σε μια κρίσιμη κατάσταση: «Η επανάσταση δεν αναδύεται από κάθε επαναστατική κατάσταση, αλλά μόνο στην περίπτωση που σε όλες τις αντικειμενικές αλλαγές που απαριθμήσαμε έρχεται να προστεθεί μια υποκειμενική αλλαγή, τουτέστιν η ικανότητα για την επαναστατική τάξη να διεξάγει αρκετά σθεναρές δράσεις για να διαλύσει εντελώς την παλιά κυβέρνηση, η οποία δεν θα πέσει

ποτέ, ακόμα και σε μια εποχή κρίσης, αν δεν την κάνουμε να πέσει». Η κρίση δεν μπορεί να επιλυθεί παρά με δύο τρόπους: ή με την ήττα, της οποίας συχνά έπεται η δολοφονική δράση της αντίδρασης, ή με την παρέμβαση ενός αποφασισμένου υποκειμένου.

Αυτή ακριβώς είναι και η ερμηνεία του «λενινισμού» στο Ιστορία και ταξική συνείδηση του Λούκατς. Του στοίχησε, βέβαια, ήδη από το 5ο Συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς, τα πυρά των θερμιδώριων μπολσεβικοποιών. Ο Λούκατς έδινε πράγματι έμφαση στο γεγονός ότι «μόνο η συνείδηση του προλεταριάτου μπορεί να δείξει πώς μπορούμε να βγούμε από την κρίση του καπιταλισμού· όσο απουσιάζει αυτή η συνείδηση, η κρίση παραμένει διαρκής, επιστρέφει στο σημείο αφετηρίας της και επαναλαμβάνει την ίδια κατάσταση»: «Η διαφορά ανάμεσα στην ‘έσχατη κρίση’ του καπιταλισμού, την ύστατη και οριστική του κρίση, και τις προηγούμενες κρίσεις του δεν συνίσταται λοιπόν», απαντά ο Λούκατς, «σε μια μεταμόρφωση της έκτασης και του βάθους τους, εν ολίγοις της ποσότητάς τους, σε ποιότητα. Ή καλύτερα, αυτή η μεταμόρφωση έγκειται στο γεγονός ότι το προλεταριάτο παύει να είναι απλό αντικείμενο της κρίσης, και εκδιπλώνεται ανοιχτά ο εγγενής στην καπιταλιστική παραγωγή ανταγωνισμός» (12). Αυτό απηχείται και στη διατύπωση του Τρότσκυ, ο οποίος, στη δεκαετία του '30, απέναντι στο ναζισμό και τη σταλινική αντίδραση, ανάγει την κρίση της ανθρωπότητας στην κρίση της επαναστατικής της ηγεσίας.

Η στρατηγική είναι «ένας υπολογισμός μάζας, ταχύτητας και χρόνου», έγραφε ο Σατωβριάνδος. Για τον Σουν Τσου, η τέχνη του πολέμου ήταν ήδη η τέχνη της αλλαγής και της ταχύτητας. Η τέχνη αυτή απαιτούσε να κατακτήσει κανείς «την ετοιμότητα του λαγού» και να «πάρει πάραυτα την απόφαση που του αναλογεί», γιατί, όπως έχει αποδειχθεί, και η πιο περίτρανη νίκη θα μπορούσε να έχει οδηγήσει στην μεγαλύτερη πανωλεθρία «αν η μάχη είχε δοθεί μια μέρα νωρίτερα ή λίγες ώρες αργότερα». Η αρχή που απορρέει από αυτό ισχύει τόσο για τους πολιτικούς όσο και για τους στρατιωτικούς.: «Μην αφήνετε να χαθεί καμία ευκαιρία, αν την κρίνετε ευνοϊκή. Τα πέντε στοιχεία ούτε

απαντώνται παντού ούτε είναι αμιγή . οι τέσσερις εποχές δεν διαδέχονται η μια την άλλη κάθε χρόνο με τον ίδιο τρόπο . η ανατολή και η δύση του ηλίου δεν συμβαίνουν πάντα στο ίδιο σημείο του ορίζοντα. Άλλες από τις μέρες είναι αργές, άλλες σύντομες. Η σελήνη γεμίζει και αδειάζει, και δεν είναι πάντα το ίδιο λαμπερή. Ένας καλά καθοδηγούμενος και καλά πειθαρχημένος στρατός καλείται να μιμηθεί όλη αυτήν την ποικιλομορφία».

Η έννοια της επαναστατικής κρίσης παίρνει για λογαριασμό της αυτό το μάθημα στρατηγικής και το πολιτικοποιεί. Σε κάποιες εξαιρετικές περιστάσεις, η ισορροπία των δυνάμεων αγγίζει ένα κρίσιμο σημείο: «Κάθε διαταραχή των ρυθμών παράγει συγκρουσιακά αποτελέσματα. Διαταράσσει και αναστατώνει. Μπορεί επίσης να ανοίξει μια τρύπα στον χρόνο, και να την καλύψει με μια επινόηση, μια δημιουργία. Κι αυτό δεν συμβαίνει, ατομικά και κοινωνικά, παρά περνώντας μέσα από μια κρίση» (13). Μια τρύπα στο χρόνο; Από πού μπορεί να αναδυθεί το μη τετελεσμένο γεγονός που αμφισβητεί το μοιραίο του τετελεσμένου γεγονότος;

Το 1905, ο Λένιν συναντά τον Σουν Τσου στο εγκώμιό του της ετοιμότητας.

Πρέπει, λέει, «να αρχίσουμε αμέσως», να ενεργήσουμε «πάραυτα»: «Να φτιάξουμε πάραυτα, παντού, ομάδες αγώνα. Πρέπει να αδράξουμε στον αέρα αυτές τις ‘‘στιγμές που εξαφανίζονται’’» για τις οποίες μιλά ο Χέγκελ, και οι οποίες αποτελούν «έναν εξαίρετο ορισμό της διαλεκτικής» (14). Γιατί η επανάσταση στην Ρωσία δεν είναι η οργανική συνέπεια μιας αστικής επανάστασης που προεκτείνεται σε μια προλεταριακή επανάσταση, αλλά μια «αλληλοδιαπλοκή» των δυο επαναστάσεων. Το αν η πιθανή καταστροφή μπορεί ακόμα να αποφευχθεί εξαρτάται από μια οξεία αίσθηση της συγκυρίας. Η τέχνη του συνθήματος είναι μια τέχνη της κατάλληλης και ευνοϊκής στιγμής. Ένα πρόταγμα που ίσχυε εχθές μπορεί να μην ισχύει πια σήμερα και να ισχύει εκ νέου αύριο: «Μέχρι τις 4 Ιουλίου [1917], το σύνθημα να περάσει όλη η εξουσία στα σοβιέτ ήταν ορθό». Μετά από αυτήν την ημερομηνία, δεν είναι πια. «Αυτήν τη στιγμή και μόνο αυτήν τη

στιγμή, το πολύ πολύ για κάποιες μέρες, ή για μια ή δυο εβδομάδες, μια τέτοια κυβέρνηση θα μπορούσε...» (15).

Κάποιες μέρες! Μια εβδομάδα!

Στις 29 Σεπτέμβρη 1917, ο Λένιν γράφει στην Κεντρική Επιτροπή που κωλυσιεργεί: «Η κρίση έχει ωριμάσει». Περαιτέρω αναμονή συνιστά έγκλημα. Την 1η Οκτώβρη, πιέζει την Κεντρική Επιτροπή να «προβεί πάραυτα στην εξέγερση». Λίγες μέρες αργότερα, επανέρχεται: «Έγραψα αυτές τις γραμμές στις 8 Οκτώβρη. Η επιτυχία της ρώσικης επανάστασης εξαρτάται από δυο ή τρεις μέρες αγώνα». Επιμένει κι άλλο: «Έγραψα αυτές τις γραμμές τη νύχτα της 24ης. Η κατάσταση είναι κρίσιμη στον μέγιστο βαθμό. Είναι πλέον σαφές ότι η καθυστέρηση της εξέγερσης ισοδυναμεί με θάνατο. Όλα κρέμονται από μια κλωστή.» Πρέπει λοιπόν να δράσουμε «απόψε, τούτη τη νύχτα».

«Τομή των σταδίων», σημείωνε ο Λένιν στο περιθώριο της μεγάλης Λογικής του Χέγκελ ξαναδιαβάζοντάς την στην αρχή του πολέμου. Και επέμενε: «Τα στάδια δεν εξηγούν τίποτα χωρίς τα άλματα. Τα άλματα! Τα άλματα! Τα άλματα!» (16).

(1) Hannah Arendt, *Qu'est-ce que la politique*, Παρίσι, Seuil, 1995.

(2) François Furet, *Le passé d'une illusion*, Παρίσι, R. Laffont, Calmann-Lévy, 1995, σ. 572.

(3) Lénine, *Œuvres*, τ. 9, σ. 119 και τ. 15, σ. 298.

(4) Lénine, *Œuvres*, τ. 5, σ. 408.

(5) Lénine, *Œuvres*, τ. 5, σ. 440 και 463.

(6) Ό. π., τ. 7, σ. 41. Στη διαμάχη του 1915 για τον ακραίο ιμπεριαλισμό, ο Λένιν αντιλαμβάνεται τον κίνδυνο ενός νέου οικονομισμού σύμφωνα με τον οποίο η ωρίμανση των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής σε παγκόσμια κλίμακα θα προανήγγελλε μια οριστική κατάρρευση του συστήματος. Ξαναβρίσκουμε αυτή τη έγνοια να αποφευχθεί κάθε αναγωγή του πολιτικού στο κοινωνικό ή στο οικονομικό, στις αντιπαραθέσεις της δεκαετίας του '20 σχετικά με τον χαρακτήρα του κράτους των

σοβιέτ. Σε εκείνους που μιλούν για εργατικό κράτος, ο Λένιν απαντά ότι «το κράτος αυτό δεν είναι ακριβώς εργατικό, κι αυτό είναι το πρόβλημα» (*Œuvres*, τ. 32, σ. 16). Η διατύπωσή του είναι περισσότερο περιγραφική και περίπλοκη απ' ό,τι ένας κοινωνιολογικός χαρακτηρισμός: θα είναι ένα εργατικό και αγροτικό κράτος με «γραφειοκρατικές αλλοιώσεις», και ιδού «όλη η μετάβαση στην πραγματικότητά του». Τέλος, στις αντιπαραθέσεις σχετικά με τα συνδικάτα, ο Λένιν υπερασπίζεται ακόμα μια πρωτότυπη θέση: επειδή δεν αποτελούν ένα όργανο πολιτικής εξουσίας, τα συνδικάτα δεν θα μπορούσαν να μετατραπούν σε «κρατικές οργανώσεις καταναγκασμού».

(7) Ό. π., τ. 31.

(8) Ό. π., τ. 10, σ. 15.

(9) Lénine, *Œuvres*, τ. 7, σ. 470.

(10) Lénine, *Œuvres*, τ. 25, σ. 335.

(11) Lénine, *La maladie infantile du communisme*.

(12) G. Lukács, *Histoire et conscience de classe*, Παρίσι, Minuit, 1967.

(13) Henri Lefebvre, *Éléments de rythmanalyse*, Παρίσι, Syllepse, 1992.

(14) Lénine, *Cahiers philosophiques*, Paris, Éditions sociales, 1973, σ. 257.

(15) Lénine, *Œuvres*, τ. 25, σ. 17 και 277.

(16) Lénine, *Cahiers philosophiques*, σ. 118-119.

Πηγή: commune.org.gr